

שיאמר נשרפו חטיך בעליה - ג"כ לא קנה. וכ"כ בשו"ת רעק"א סי' קלד, ופתחי תשובה שם ס"ק ג דלא כמשמעות סמ"ע סי' רא ס"ק ד).

האם אפשר להתנות בהדיא ביניהם שהמעות יקנו

י"א דיכולים להתנות (ב"י סי' קצח, רמ"א שם סעי' ה, קצות החשן שם ס"ק ג. ועי' בדרישה ופרישה שם, קצות החושן ס"ק ג, נתיבות המשפט שם חידושים ס"ק יז, פתחי תשובה שם בשם שער משפט, מחנה אפרים הל' קנין מעות סי' א, פתחי חושן ח"ז פ"ב סעי' כד הע' מב). וי"א דאין יכולים להתנות (ש"ך שם, ערך ש"י שם).

האם מותר למוכר להשתמש בכסף לפני המשיכה

נחלקו בזה הפוסקים (עי' אור שמח פ"ח מהל' מלוה ולוה הט"ו דתליא בשני תירוצי התוס' כאן וב"מ מז אי הוי כשומר חנם או שומר שכר, ודעת הרי"ף והרמב"ם דמותר להוציאן, וע"ע בפלפולא חריפתא על הרא"ש ב"מ סי' יג אות ת. ועי' בסמ"ע חו"מ ריש סי' קצח שאם המוכר קידש בזה אשה - מקודשת. ובנתיבות המשפט שם כתב דהיינו אף לסוברים שהיה אסור למוכר להשתמש בכסף. ועי' מחנה אפרים הל' קנין מעות סי' יא ובדרוש וחידוש לרעק"א ב"מ מז שדנו בדברי רש"י [ב"מ מח ע"א] שכתב נפק"מ בין ר' יוחנן לריש לקיש לענין קידושי אשה, וביאר שם המחנה אפרים דס"ל לרש"י דהיא דאיכא נפק"מ לדאורייתא - לא הפקיעו חכמים קנין מעות, ושכ"כ הרשב"א, אך בדעת הרמב"ם יש עקולי ופשרי בזה, ע"ש. וע"ע דברי חיים דיני מכירה סי' ט, ביאורים לחידושי המאירי סי' טו, פתחי חושן ח"ז פ"ב סי"ט הע' לא).

האם כשהקונה מושך נקנה לו החפץ למפרע משעת נתינת המעות

י"א שנקנה לו למפרע (דברי חיים דיני מכירה סי' ט ע"פ מהרי"ו אלגאזי בספרו נאות יעקב, ובהגהות בנו שם), וי"א שלא (אבן האול בהשטות להל' מכירה, ערוה"ש שם. ועי' שו"ת אבני נזר חו"מ סי' לה שהביא מחלוקת הפוסקים בזה. וע"ע בספר פרי משה [בעניני קנינים, סי' כה אות ג]).

האם כשמושך אחרי שנתן כסף צריך להתכוין לקנות

הסתפקו בזה האחרונים (עי' אמרי בינה קונטרס הקנינים סי' ה, וצדדיו האם תקנו שהמשיכה עצמה קנין גמור, או שאין המשיכה אלא להוציא מחשש שיאמר לו נשרפו חטיך וכו'. וע"ש שהוכיח מהרמב"ם פ"ג מהל' מכירה ה"א דאף בנתן מעות בעינן שימושך או יגביה כל דבר כפי דרכו, ומבואר טעמו דחכמים עקרו לגמרי קנין מעות וצריך להתכוין לקנות בקנין הראוי עכשיו).

אופנים שמעות קונות

כשקנה באופן שאינו מצוי, כגון בלא מנין ומשקל (גמ' ב"מ מז, טוש"ע חו"מ סי' קצט סעי' א, ובאמרי בינה קונטרס הקנינים סי' יג כתב שאין ללמוד מעצמנו לחדש מילתא דלא שכיחא, ואין לנו אלא מה שאמרו חז"ל דהוי מילתא דלא שכיחא. ועי' בסמ"ע וט"ז חו"מ סי' רכז סעי' יט שנחלקו לגבי אם מנין המעות ידוע ומנין הסחורה אינו ידוע, אי חשיב מילתא דלא שכיחא. ובנתיבות המשפט סי' קצט ס"ק א הכריע כט"ז דהוי דבר שאינו מצוי), וכן כשחזר המוכר וקנה מהקונה חפץ אחר והקנה לו בחוב שיש עליו מהמקח הקודם (גמ' שם, טוש"ע שם סעי' ב, וע"ש בנו"כ), וכן ביתומים (עי' כל הפרטים בשו"ע ובנו"כ שם), ובהקדש (קידושין כח ע"ב, רמ"א בהגהת שו"ע שם סעי' ד, ועי' בש"ך שם ס"ק א שהביא בזה מחלוקת ראשונים. ועי' ברמ"א שם דגם צדקה דינו כהקדש, וע"ש בקצות החושן ס"ק ג ובנתיבות המשפט ס"ק ג), ובארבעה פרקים המבוארים לעיל (עי' שו"ע שם ונו"כ), וי"א אף בכל מקח למצוה (עי' לעיל).

האם קנין דרבנן מהני לדאורייתא

נחלקו האחרונים (וביסודה היא מחלוקת ראשונים) במצוה דאורייתא, כגון ארבעת המינים דבעינן מן התורה "ולקחתם לכם", האם מועיל קנין משיכה שהוא רק מדרבנן ללא כסף (כגון שמשלם את הדמים לאחר החג), או שצריך בדוקא לעשות גם קנין כסף (עי' מחנה אפרים הל' קנין משיכה סי' ב [וע"ש בהגהות נכדו רבי יונה נבון], קצות החושן סי' רלה ס"ק ד ובאבני מילואים סי' כח ס"ק לג, חידושי החתם סופר סוכה ל ע"ב. ועוד האריכו בזה האחרונים רבות ואכמ"ל [ועי' קובץ אורייתא (בין כסה לעשור תשנ"ג, סי' ב)], עכ"פ נראה דרובם הכריעו דקנין דרבנן מהני לדאורייתא, וכתבו גם סברות שאף את"ל דלא מהני לדאורייתא מצד עצמו - עכ"פ קנה הדבר מדאורייתא ביאוש ושינוי רשות או מטעם סיטומתא ומעוד טעמים).

דף פב

'ואלו הן הפסולין...א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא' - בגמרא (סנהדרין כד ע"ב) נחלקו אמוראים בטעם פסול משחקי בקוביה ומפריחי יונים. לדעת רמי בר חמא הוא משום דאסמכתא לא קניא, ולדעת רב ששת

הוא משום שאין עוסקים ביישובו של עולם (אבל אסמכתא לא היא אלא כשסבר שיש בידו לעשות דבר ועל סמך זה נתחייב, ושוב הוברר לו שאינו יכול לעשות. אבל כאן ידע מתחילה שאין הנצחון תלוי בו, וגמר ומקנה מראש בלב שלם). והעמידו בגמרא (שם) מחלוקתם, דרמי בר חמא סובר שרבי יהודה חולק על חכמים, והוא סובר כחכמים, ורב ששת סובר דרבי יהודה בא לפרש דברי חכמים, וא"כ מבואר דכל שיש לו אומנות אחרת אין איסור, ועל כרחק דהאיסור הוא רק משום דאין עוסקין ביישובו של עולם. ונחלקו הראשונים להלכה:

יש אומרים: מחלוקת רמי בר חמא ורב ששת היא אליבא דרבנן, והלכה כרבי יהודה, וא"כ מותר לשחוק בקוביה ולהפריח יונים, ואינם פסולים לעדות (תוספות כאן, רמב"ן ב"ב קסח ע"א, רא"ש ב"מ פ"ה סי' ע, המאירי סנהדרין כד ע"ב, שו"ת הריב"ש סוס"י שח [ועע"ש סי' שצה וסי' תלה]. וכן לכאורה פסק הרמ"א בהגהת שו"ע חו"מ סי' רז סעי' יג וסי' שע סעי' [וע"ע שו"ת רב פעלים ח"ב יו"ד סי' ל, וערוה"ש סי' שע סעי' ג, ושו"ת יביע אומר ח"ז חו"מ סי' ו]).

יש אומרים: יש איסור גזל מדרבנן לשחוק בקוביה ולהפריח יונים (רש"י [ר"ה כב ע"א, שבועות לא ע"א, מז רע"א], רמב"ם פ"ו מהל' גזלה ה"י, וכ"פ מרן בשו"ע חו"מ סי' שע סעי' א-ב).

ובשיטה זו עצמה נחלקו מדוע פסקו כן:

א: משום דפסקו כרבנן ואליבא דרמי בר חמא (מגיד משנה שם, ולכן הקשה סתירה מדברי הרמב"ם בהל' עדות פ"י ה"ד שפסל רק היכא דאין לו אומנות אלא היא, הרי שפסק כרב ששת. אמנם הכס"מ בהל' עדות שם בכל זאת ביאר שהרמב"ם פוסק כרמי בר חמא, ומש"כ הרמב"ם דוקא באין לו אומנות אחרת - היינו בכגון שמשחק בקוביא רק עם הגויים, שאין בזה משום גזל, וכ"פ בשו"ע חו"מ סי' שע סעי' ג, ע"ש).

ב: משום דפסקו כרמי בר חמא לענין גזל וכרב ששת לענין פסול לעדות (משמעות הר"ן סנהדרין כו ע"ב, לחם משנה על הרמב"ם שם, שו"ת הרדב"ז ח"א סי' שנט ובלשונות הרמב"ם ח"א סי' עג, ב"ח וט"ז חו"מ סי' לד, ביאור הגר"א חו"מ סוס"י רג. ומיישבים ע"ז סתירת הרמב"ם, דלענין איסור פסק הרמב"ם לאסור, כי הוא גזל מדרבנן, אבל משום כך בלבד לא היו פוסלים לעדות אא"כ גם אין לו אומנות אחרת. וזהו מה שפסקו בגמ' סנהדרין כו ע"ב הלכה כרבי יהודה - היינו לענין שאינו פסול לעדות אלא באין לו אומנות אחרת).

פרק שמיני

'לבית האבל או לבית המשתה' - הקדים בית האבל לבית המשתה משום דכתיב [קהלת ז, ב] "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית המשתה" (ריטב"א).

'או לבית המשתה' - של נישואין (לשון הרמב"ם פ"ו מהל' עירובין ה"ו. ופשוט, שהרי מבארת הגמ' להלן דאין מערבין אלא לדבר מצוה. אך הרמב"ם הוסיף כדי שלא נחשוב סתם בית המשתה. וצ"ע אם יש בדבריו סתירה לדברי המהרש"ל ושאר אחרונים שגם סעודות סיום, בר מצוה, סיום מסכת ועוד הם סעודות מצוה [ויש לכך אלה סמך מחז"ל, ע"י מש"כ ביוסף דעת עמ"ס נדה חוברת צג עמ' 51]. אמנם המשיך הרמב"ם שם: או להקביל פני רבו או חבירו שבא מן הדרך וכיוצא באלו. עכ"ל [והוא ע"פ המשנה לעיל לו ע"ב, וע"י להלן]. והגר"א בביאורו עהשו"ע סי' תטו ס"ק ב כתב: אע"ג דסעודת אירוסין ג"כ מצוה, כמש"כ הגמ' בפסחים מט ע"א, - היינו דוקא לארוס עצמו, כמו שכתוב שם 'אצל חמיו'. עכ"ל. פי' משא"כ בסעודת נישואין שהיא מצוה לכל המשתתפים. ואמנם צ"ל דלא הוקשה להגר"א למה הרמב"ם לא נקט שאר סעודות, די"ל כמש"כ דהרמב"ם סיים 'וכיוצא באלו', אלא דקשיא לגר"א למה הוסיף הרמב"ם על לשון הגמרא 'סעודת נישואין' דוקא דמשמע דבא לאפוקי סעודת אירוסין. והבן. ובעיקר הא דכתב הגר"א דדוקא לארוס עצמו היא סעודת מצוה, ע"י במשנ"ב סי' תמד ס"ק כה ובשעה"צ שם אות כ, דכ"כ הדרישה וא"ר וכן משמע בחידושי מהר"ם חלאוה, אבל המג"א וחק יעקב סוברים דגם לכל הקרואים חשיב סעודת מצוה. וע"י כה"ח סי' תטו ס"ק ב. וע"ע במשנ"ב סי' תמד ס"ק כד דלאו דוקא סעודת אירוסין שבזמנן, דהיינו קידושין, אלא ה"ה סעודה שעושין בשעה שהכלה מקבלת סבלונות, וה"ה בזמנינו כשעושין סעודה בשעת כתיבת התנאים [וע"ש בשעה"צ ס"ק יט]. וכ"כ המשנ"ב כאן סי' תטו ס"ק ב, ע"ש. וע"י נתיבות שבת פמ"ו סעי' ד הע' יט דתמה ע"ז, שהרי אין עושין קנין בשבת! ואפשר שהתיר המשנ"ב אף בכגון שעשו הקנין לפני השבת ועכשו סועדים, ע"ש. ואכמ"ל בזה יותר).

'אין מערבין אלא לדבר מצוה' - וכ"פ הרמב"ם (פ"ו מהל' עירובין ה"ו) וכ"פ כל הפוסקים, ודלא כאור זרוע סי' קפו והגהות אשרי סי' א דכתבו דרבא לעיל לא ע"א חולק ומתיר לערב אף לדבר הרשות, ע"י בית יוסף סי' תטו, דרישה ס"ק ב, מאמר ס"ק א), אלא שהוסיף הרמב"ם: ואם עירב שלא לאחד מכל אלו, אלא לדבר הרשות - הרי זה עירוב. עכ"ל. ונתחבטו המפרשים מנין שאב דין זה, שהרי משמעות הגמרא שאינו עירוב כלל אם אינו לצורך מצוה (המגיד משנה שם תמה בדבריו, וצ"י לרש"י בסוגיין שכתב להדיא: לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום ע"י עירוב אלא לדבר מצוה. עכ"ל [וכתב התויו"ט דלפ"ז יש לפרש לשון המשנה 'אין מערבין' כדי שלא יברכו ברכה לבטלה]. וגם הרשב"א בעבוה"ק שער ה סי' טז חלק על הרמב"ם בזה, אא"כ עירב ברגליו, דאז מהני אף שלא לדבר מצוה. אמנם הרמב"ן כתב דאם תחומין דאורייתא, על כרחך לא חילקה התורה בין דבר מצוה לדבר הרשות, שהרי אז נפרש הפסוק "אל יצא איש ממקומו" שע"י שימת הפת - כאן הוא מקומו, וא"כ לא שנה מצוה ולא שנה רשות. עכ"ד המגיד משנה. ורבנו יהונתן הכהן מלוניל על הרי"ף כתב כהרשב"א, וע"ש בחיצי יהונתן. וכ"פ המג"א סי' תטו ס"ק יב וסי' תמד ס"ק יג. והמהדיר על רבנו חננאל הע' 1 כתב דאולי זו גם כוונת הרמב"ם שכתב דהוי עירוב, היינו כשעירב ברגליו. אבל בשעה"צ סי' תטו ס"ק ב כתב דמסתמת הרמב"ם דאין מערבין לדבר מצוה משמע דאף במערב ברגליו, ושארן העוזר כתב שכן דעת התוספות ורא"ש, וכ"כ א"ר שמשמעות רי"ו ומהרי"ל להחמיר. והטור סי' תטו הביא מחלוקת, דלדעת הרמב"ם הוי עירוב, ולדעת בה"ג אינו עירוב. והוסיף הב"י שם דעת שאר הראשונים הנ"ל [אך לא הביא את דברי רבנו יהונתן הנ"ל, ותמה ע"ז בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ב סי' כו], וכתב דבמערב ברגליו שהתיר הרשב"א - היינו אפי' לכתחילה, וכ"כ שעה"צ שם ס"ק א. ושם ס"ק ב ובמשנ"ב ס"ק א כתב דבמקום צורך יש להקל, ושכ"כ חיי אדם כלל עז סי' יב ושואל ומשיב, וא"צ צורך גדול דוקא כדהצריך הא"ר ס"ק א. וע"י מאור ישראל). ועכ"פ להלכה פסק השו"ע (סי' תטו סעי' א) דבדיעבד הוי עירוב [אף במערב בפת], וכל האחרונים סתמו כן (ולכאורה צ"ב, דהרי יש בזה מחלוקת, ודעת הרמב"ם לא ברירא מנא ליה, והמאירי דלהלן ס"ל דגם דעת הרמב"ם אינה כן. וצ"ע).

והמאירי כתב לגרוס ברמב"ם 'הרי זה אינו עירוב' (בבית הבחירה כאן כתב שבמקצת ספרי הרמב"ם ומן המדויקים שבהם כתוב 'הרי זה אינו עירוב'. וכ"כ המאירי בפסחים מט ע"א: ואע"פ שבקצת ספרי גדולי המחברים נמצא שאם עירב הוי עירוב, כבר נתברר שטעות סופר היה. עכ"ל. ובחידושי המאירי כתב רק כתב: ובקצת ספרי הר"ם ז"ל מצאנו 'אינו עירוב', אבל ברוב ספריו נמצא 'הרי זה עירוב'. עכ"ל. וע"י בשינויי נוסחאות שברמב"ם מהד' פרנקל, וכן בילקוט שינויי נוסחאות שם בסוף הספר, שבכל כתבי היד והדפוסים המצויים איתא כלפנינו 'הרי זה עירוב').

'אין מערבין אלא לדבר מצוה' - אבל אחרי שעירב לדבר מצוה מותר ללכת אפילו לדבר הרשות (טו"ש"ע סי' תטו. וכתב הב"י דכן משמע מדברי סמ"ק סי' רפב, אבל מדברי רש"י דלעיל שכתב 'לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום ע"י עירוב אלא לדבר מצוה' משמע דגם כשעירב לדבר מצוה - לא התירו לו לילך על סמך זה לדבר הרשות. וכ"כ הגהות אשרי סי' א: והיכא שעירב לדבר מצוה, משמע מלשון רש"י דאסור לצאת לדבר הרשות, ושמה הוא מותר. עכ"ל. ומ"מ להלכה כתבו האחרונים דאין להחמיר בזה, אחר שפסקנו דאף אם עירב לדבר הרשות - עירובו עירוב, ע"י לעיל).

'אלא לדבר מצוה' - ובכלל זה להקביל פני רבו או מפני פחד גויים או לסטים (כדלעיל במשנה לו ע"ב, וכ"פ הפוסקים. וכתב שבלי הלקט סי' צד דה"ה אם הולך עם מחנה גוים וירא שמא ימשיכו בשבת והוא ישאר לבדו), וה"ה להקביל פני חבירו (רמב"ם פ"ו מהל' עירובין ה"ו. וכתב הבית יוסף סי' תטו דנראה דוקא בחבירו חכם מפני שהוא לומד ממנו, אבל הביא דבתורה"ד ח"א סי' עז משמע דאפי' באינו חכם מותר. וגם האחרונים נחלקו בזה, ע"י משנ"ב שם ס"ק ג ושעה"צ או' ח-ט וכה"ח שם ס"ק ו), או כדי לילך לטייל בפרדס ולשמות שם שמחת יום טוב (תרוה"ד שם, ב"י בשמו. והרמ"א העתיק כן בהגהה בשו"ע שם והוסיף 'או בשבת', וכ"כ חיי אדם כלל עז סי' יב. אבל בתוספת שבת שם ס"ק ו כתב דהרי לשון תרוה"ד הוא בדוקא 'יו"ט', וידוע שתרוה"ד חיבר בעצמו גם את השאלות בח"א, ומבואר דלא התיר אלא ביו"ט. ומבאר התו"ש הסברא בזה, דבשבת אין דין שמחה, אלא עונג, ועונג הוא עונג הגוף ואינו מקיים כן בטיוול, משא"כ ביו"ט שיש דין שמחה וזה מקיים גם בטיוול [ונפק"מ לבן תורה, האם שרי לטייל עם משפחתו בשבת משום ביטול תורה, דלרמ"א עכ"פ יש בזה מצוה ולתו"ש רק ביו"ט, ודו"ק]).

'קטן בן שש יוצא בעירוב אמו...' - סיכום הסוגיא והמפרשים בס"ד.

	רב אסי וכ"פ רוה"פ	רב יהושע בריה דרב אידי וכ"פ המאירי (חוץ ממאי דאיתותב)	ר' ינאי וריש לקיש וכ"פ שיטה שניה במאירי
		בלוי שיערבו עליו כלל	עירבו עליו
		אביו נמצא	אביו אינו

שלש שנותיו הראשונות	יוצא בעירוב אמו	יוצא בעירוב אמו	יוצא בעירוב אמו	יוצא בעירוב אמו	יוצא בעירוב אמו
כבן ארבע כבן חמש (לפי חריפותו, והפוסקים סתמו בן חמש)	יוצא ר"ף, רמב"ם, ראב"ד, שו"ע: אף כשאביו בעיר. רא"ש וטור, א"ד: כשאביו בעיר - אינו יוצא.	אינו יוצא ובזה איתותב	אינו יוצא	אינו יוצא	יוצא
שנה שישית	יוצא	אינו יוצא	יוצא	אינו יוצא	יוצא
מעל גיל שש	אינו יוצא בעירוב אמו				

(ע"ב) 'מערב ע"י בנו ובתו הקטנים...' - כאן לכו"ע (אף לחולקים לעיל ע"ב) קטן = קטן ממש, אפי' אינו סמוך על שלחן אביו, וגדול = גדול ממש, אפי' סמוך על שלחן אביו (תוס' בפשיטות, רשב"א בדרך אפשר, וריטב"א וכן דעת כל רבותינו).

'מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד' - ולא דמי לעירובי חצירות דסגי במזון שתי סעודות לכולם יחד (כדלעיל פ ע"ב), דשם העירוב הוא משום שאחד אוסר על חבריו, וע"י העירוב נהיו כמעורבין, משא"כ בתחומין אין שייך אחד לחבירו, וכל אחד כשרוצה ללכת מחוץ לאלפיים שלו - צריך לקנות שביתה לעצמו (ט"ז סי' תיג ס"ק א, תו"ש שם, תפארת ישראל כ"ח אות ז, משנ"ב שם ס"ק ג. אמנם הא"ר כתב לחלוק על טעם זה, וכתב דהטעם משום וזתחומין אסמכה אקרא - לכן החמירו שיצטרכו ב' סעודות לכאור"א. אך החיד"א בברכ"י כתב דטעם הט"ז אמת ויציב והביא עוד פוסקים דסברי הכי. כה"ח שם ס"ק ה. וע"ע גאון יעקב שכתב בסגנון אחר). ואם זיכה לכל בני העיר וכדו', וכולם נתרצו לסמוך על זה, ואין בעירוב מזון שתי סעודות לכל אחד, - יש לעיין אם אפילו מקצתן (מספר האנשים המתאים למזון שתי סעודות לכל אחד מהם) יכולים לילך על סמך העירוב, שהרי זיכה לכולם ולכולם יש חלק בעירוב פחות מכשיעור. אך אולי י"ל דמה שהודיע לכל בני העיר, לא היתה כוונתו אלא למי שיוכל לסמוך על העירוב ע"פ ההלכה. וצ"ע (ביאור הלכה סי' תיג ד"ה וצריך).

'מזון שתי סעודות' - לכאורה יש להקשות למה לא צריך להניח מזון שלש סעודות, שהרי חייבים בשבת שלש סעודות! ויש לומר:

א. מכאן ראה לסוברים שא"צ פת לסעודה שלישית אלא די במיני תרגימא (תוס' יו"ט [כאן, וע"ע בדבריו לעיל פ"ז מ"ח]).

ב. הקלו חכמים ולא את מספר סעודות השבת, אלא מספר סעודות החול (תוס' יו"ט).

ג. קושיה מעיקרא ליתא, דהרי מערבין בכל דבר וא"כ ליבעו שיעור מיני תרגימא לסעודה שלישית, ועוד דוכי נוכיח מכאן שלא צריכים פת לשום סעודה בשבת. אלא קל הוא שהקלו חכמים בעירוב להצריך מזון שתי סעודות בלבד (הריעב"ץ בלחם שמים [ולכאורה הוא תי' השני של התויו"ט, אלא שטענת הריעב"ץ דקושיה מעיקרא ליתא, ודו"ק]).

ד. סעודה שלישית היא משום מצוה בלבד, ולא הצריכו שיעור לעירוב אלא מה שנצרך לצורכו מעצמו (גאון יעקב).

'מזונו לחול ולא לשבת דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר לשבת ולא לחול, וזה מה מתכוונים להקל' - יש בזה כמה פירושים:

א. ר' מאיר סבר שבשבת אדם אוכל יותר כי האוכל טעים, וכמש"כ הגמרא להלן 'רווחא לבסימא שכיח'. ור' יהודה סבר שבשבת אדם אוכל פחות משום שיש לו שלש סעודות וממעט אכילתו בכל סעודה בשביל הסעודה הבאה (רש"י כאן [וע"ע רש"י כתובות סד ע"ב], ר"ש על המשניות כלים פ"ז מ"א).

ב. ר' מאיר סבר שבשבת אדם קובע סעודתו על היין ונהיה רעבתן ואוכל יותר. ור' יהודה סבר שבשבת אדם אוכל פחות פת בסעודתו, כיון שיש לו בשר ודגים (רבנו חננאל, עתים סי' עה).

ג. ר' מאיר סבר שבשבת אדם אוכל יותר מפני שיש לפתנים (רמב"ם בפיהמ"ש, רבנו יהונתן הכהן מלונגיל על הרי"ף כז ע"א. ואפשר לבאר כוונתם שכיון שמלפת בהם הפת, אוכל הרבה יותר פת בעזרתם. אמנם בחידושי המאירי כתב בסתם: ריבוי מעדנים שיש לו שמרבים בתאות המאכל. עכ"ל. ובבית הבחירה כתב: שמתוך מטעמים המוכנים לו בשבת, הוא מוסיף אף באכילת הפת. עכ"ל. ואולי זו ג"כ כוונת הרמב"ם ורבנו יהונתן, ודו"ק. והנה לפנינו אין מבואר בפיהמ"ש לרמב"ם טעמו של רבי יהודה, אך במהד' הרי"ף קאפח המשיך הרמב"ם שם בטעמו של רבי יהודה, כרכנו חננאל וסיעתו דלעיל, וז"ל: 'מחמת ריבוי הפירות והמשקאות שממלאים כריסו'. אמנם בפיהמ"ש לכלים שם כתב: מחמת מציאות היין והשכר מרפיץ את האסטומכא וימעט האוכל. עכ"ל. ומשמע דאין זה בגלל עצם ריבוי אכילה ושתייה שממלא הכרס, אלא מחמת ריבוי השתייה שגורם למעט באכילה. ודו"ק. והמאירי בחידושו ובבית הבחירה כאן כתב כמו הרמב"ם בפיהמ"ש מהד' הרי"ף קאפח, וכ"כ רבנו יהונתן הכהן מלונגיל שם, דבשבת שבע במיני מתיקה וממלא בהם כרסו במקום הפת).

ולכאורה קשה, וכי חולקים רבי מאיר ורבי יהודה במציאות, פוק חזי מאי עמא דבר מתי אוכלים יותר הרבה, בחול או בשבת. ועוד, אם כוונת שניהם להקל דסגי בסעודה קטנה, מה איכפת לי אם היא של חול או של שבת, שיגידו שהשיעור הוא סעודה קטנה, ודיינו!

ויש לומר, דעיקר מחלוקתם האם כיון שמניח את עירובו בחול - נמדד בסעודת חול, או כיון שמניח עירובו לצורך שבת - נמדד בסעודת שבת. ולכו"ע מרוב מעדנים אוכלים בשבת יותר, אך מי שאין לו מעדנים אוכל בשבת פחות. וא"כ לפי רבי מאיר יוצא קולא רק בעשיר שדרכו בשבת מעדנים, אבל בעני יוצא חומרא. ובהיפך לרבי יהודה יוצא קולא רק בעני שאין לו מעדנים בשבת, אבל בעשיר יוצא חומרא. וזה מה שאמרו במשנה 'זה וזה מתכוונים להקל' דהיינו עיקר כוונתם היה להקל, רבי מאיר לעשיר ורבי יהודה לעני, אבל באמת יוצא גם חומרא, לרבי מאיר בעני ולרבי יהודה בעשיר (תפארת ישראל יכין אות ח. ועי' מגדים חדשים דהקשה בסוגיין ממה דאיתא ברש"י ביצה טז ע"א ובתענית כז ע"ב שבשבת אוכלים יותר משום נשמה יתירה, ע"ש. ולפי דברי התפארת ישראל מיושב, ודו"ק).

'כמאן סבירא ליה? כרבי מאיר סבירא ליה, אנא נמי כרבי מאיר סבירא לי' - יש מדייקים מכאן דהלכה כרבי מאיר (בית יוסף סי' תט אות ז בהבנת דברי הרא"ש סי' ג שכן נראה מדברי הרי"ף, וכן לכאורה משמעות הטור שם). אך יש אומרים דהלכה כרבי יוחנן בן ברוקא דבהמשך המשנה, או כרבי שמעון (בקרובן נתנאל שם אות פ ביאר בדעת הרא"ש דהרי"ף פסק כרבי יוחנן בן ברוקא לגבי עירוב וכרבי שמעון לגבי טומאה. ועי' מאמ"ר שם ס"ק ח דכ"ה משמעות הרי"ף באמת, ולשון הרא"ש קשה, ומשמעות רבנו ירוחם דהרא"ש נחלק על הרי"ף בזה, ע"ש, ותמה שלא מצא לשום אחד מהאחרונים שהעיר בדברי הב"י בזה. והרמב"ם פ"א מהל' עירובין ה"ט ושו"ע סי' תט סעי' ז פסקו כשהוא כשש ביצים, ועי' מש"כ לעיל פ ע"ב, ואכמ"ל. ועי' היטב בלשון הלבוש שם, ובכ"ה ח ס"ק מד, ודו"ק. וע"ע גאון יעקב באריכות).

דף פה

(ע"ב) 'אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית' - פרש"י: שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה, שנותן שם כליו להצניע. עכ"ל. ויש בזה כמה דעות:

יש אומרים: צריך שיהיה תנאי מוסכם מראש שיש לבעה"ב רשות להניח כליו במקום מסוים אם ירצה (תויו"ו מ"ד וערוה"ש סי' שע סעי' ה מדיוק לשון רש"י ומרדכי ומהרי"ק, וכ"כ נשמת אדם כלל עג ס"ק ב ממשמעות הריטב"א, וכ"פ המשנ"ב סי' שע ס"ק יא, וכתב בשעה"צ שם ס"ק ח דכן משמע ברבנו חננאל ובאור זרוע).

יש אומרים: לא צריך שיהיה לו רשות להניח כליו במקום מסוים, אלא מדובר שהניח כליו במקרה בערב שבת והם נמצאים עכשו בדירת השוכר (ב"ח ממשמעות רש"י, התויו"ט בתחילת דבריו, והנשמת אדם במסקנתו ע"פ דעת הרמב"ם וטוש"ע).

יש אומרים: אם יש לבעה"ב רשות להניח כליו במקום מסוים - אף שעכשו אין כליו שם - מהני (פמ"ג. והמשנ"ב סי' שע ס"ק י ובשעה"צ שם אות ז כתב דמהרשב"א ובית יוסף מוכח דלא כפמ"ג, וכ"פ חיי אדם).

'תפיסת יד של בעל הבית' - דוקא של בעל הבית, אבל אם אדם אחר שאינו המשכיר או המשאל יש לו רשות להניח שם חפציו וכדו' - אוסר (בית יוסף סי' שע שכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ד מהל' עירובין, וכ"כ מהדברי הטור שם, וכ"כ המרדכי סי' תקכו, ומהרי"ק בשורש מז, וכ"פ בשו"ע שם סעי' ב. ועי' בשו"ת קנין תורה ח"ב סי' פא שמסתפק בבתיים השייכים לביהכ"נ ומושכרים לאחרים, ויש לגבאי ביהכ"נ תפיסת יד בבתיים, אם מועיל, ומצדד לומר שאין ביהכ"נ חשוב